

FROM A POLARIZED TO A GLOBALIZED ENVIRONMENT – THE DEVELOPMENT OF THE SECURITY AGENDA

Olesea Țaranu, Post-PhD Fellow, SOP HRD/159/1.5/S/133675 Project, Romanian Academy, Iași Branch

Abstract: The Cold War favored a realist approach to security issues. According to the realist thinking, the states, representing the main security referents, sought to preserve their cardinal values, survival being the absolute priority. The limited and narrow character of this traditional, state-centric and militarized approach becomes clear with the implosion of the USSR and the end of the Cold War. The collapse of this superpower caused by problems other than the military external threats, questioned the usefulness of the traditional approach while further development into a new environment marked by profound transformations, highlighted the need for reconceptualization and expansion of the security agenda. The end of bipolar competition fundamentally altered the nature of threats and the way they are understood. While the risk of a global confrontation and major interstate outbreak of conflicts decreases, the shift from a polarized to a globalized environment emphasizes the major risk generated by a series of new threats. Civil conflicts, ethnic tensions, terrorism, migration, extreme poverty, pandemics, illegal drug, human and arms trafficking, insufficient food, water and energy resources, environmental degradation - these are just a few of the issues that are "enjoying" visibility within a new international, post-Cold War context. This article aims to capture some of the transformations undergone by the security agenda since the end of the Cold War.

Keywords: Cold War, security agenda, traditional approach, high-politics, low-politics

Introducere

Anul acesta comunitatea internațională a comemorat 25 de ani de la căderea zidului Berlinului, simbolul cortinei care a divizat nu doar continentul european, ci a împărțit întreg mapamondul în două sfere imense de influență. Acest moment istoric marchează sfârșitul unei epoci maligne în istoria umanității, o epocă guvernată de confruntarea ideologică, politică și (indirect) militară a celor două superputeri. Arena de luptă a fost globală și întreg sistemul internațional a fost prins prizonier.

Sfârșitul competiției bipolare a produs o serie de mutații importante în sistemul internațional determinând transformarea epocii polarizate într-un mediu globalizat. Într-un discurs susținut în anul 2004 intitulat „Courage to fulfill our responsibilities”, Kofi Annan surprindea caracterul deosebit al ordinii contemporane declarând: „la începutul secolului XXI, ne aflăm în fața unor extraordinare provocări și a unor extraordinare interconectări. Suntem cu toții vulnerabili în fața noilor amenințări care au evoluat în modalități complexe și impredictibile”¹. Mediul de securitate diferă astăzi fundamental de perioada Războiului Rece, fiind mai puțin structurat, mai complex, mai instabil și imprevizibil, generator de riscuri și amenințări noi, crescând numărul și rolul actorilor non-statali, atestându-se o multiplicare a surselor de tensiune cauzate de diminuarea resurselor naturale, agravarea fenomenului de poluare a mediului înconjurător, reparația unor mai vechi probleme precum conflictele teritoriale, regionale, etnice, religioase, amplificarea insecurității datorată existenței statelor eșuate sau slabe, a instituțiilor corupte, practicilor nedemocratice și neconstituționale - toate

¹ Kofi Annan „Courage to fulfill our responsibilities” în The Economist, 02 december, 2004, disponibil online pe http://www.un.org/News/press/docs/2004/20041202_kofi.htm, accesat la data de 5.10.2014

acestea manifestându-se în contextul procesului accentuat și inegal de globalizare. Lumea a devenit mai nesigură, iar guvernele și popoarele urmăresc obiective mai complexe decât înainte. Prezenta lucrare urmărește să surprindă o serie de transformări suferite de sistemul internațional odată cu sfârșitul confruntării bipolare și intrarea într-o nouă epocă marcată de impactul fenomenului globalizării. În mod prioritar, obiectivul major rămâne acela de a repera principalele mutații din agenda de securitate, aducând sub lupă rolul statului în noul context și extinderea listei cu noile amenințări la adresa securității.

Războiul Rece și conturarea unei abordări tradiționale de interpretare a securității

Perioada Războiului Rece a fost dominată de o abordare tradițională, statocentrică și militarizată de interpretare a securității. Tributară influențelor teoriilor realiste și neorealiste din Relațiile Internaționale, teorii ce păreau să surprindă cel mai bine realitățile Războiului Rece, abordarea tradițională oferă o perspectivă specifică asupra înțelesului securității, referentului și naturii amenințărilor la adresa referentului securității.

Confruntarea globală pentru putere în termeni militari și ideologici, dar mai ales factorul nuclear și incredibila sa capacitate de distrugere reprezintă elementele specifice Războiului Rece care au contribuit la întărirea perspectivei hobbesiene asumate de realiști. Pentru adepții realismului, lumea este împărțită în state care luptă pentru putere și supraviețuire. Statele sunt actorii cheie în relațiile internaționale, la acest nivel producându-se cea mai mare concentrare de putere, îndeosebi prin faptul că statele dispun de cea mai mare capacitate de utilizare a forței militare. Sistemul internațional este caracterizat ca fiind unul anarhic, presupunând absența unei autorități capabilă să impună ordinea. Realității nu lasă loc de îndoială cu privire la ce anume trebuie protejat, obiectivul fundamental al oricărui stat fiind propria supraviețuire. Neorealistul Kenneth Waltz este cel care exprimă cel mai bine acest obiectiv: “în anarhie, supraviețuirea este scopul cel mai înalt. Statele pot căuta să-și îndeplinească alte finalități doar dacă supraviețuirea este asigurată”². Astfel, securitatea este definită mai întâi drept asigurarea perpetuării existenței statului, cea mai înaltă datorie a acestuia, scopul ultim al existenței sale³.

Prin delimitarea arenei politice în mediu “reglementat” (în interior, fiind autoritatea legitimă ce poate impune ordinea, statul se preocupă de securitatea indivizilor prin menținerea monopolului asupra violenței legitime) și “anarhic” (mediul internațional este văzut ca o lume hobbesiană, dominată de competiție, luptă pentru putere și supraviețuire), statul trebuie să facă față, în primul rând, amenințărilor venite din exterior. Sistemul internațional în care statul evoluează este împărțit cu alți actori care își urmăresc, la rândul lor, propriile obiective. Interacționând, statele pot ajunge oricând la conflict, ca o consecință a urmării egoiste a propriilor interese. În această situație, statul trebuie să fie mereu pregătit pentru apărarea/impunerea cu forța, împotriva altor actori, a propriilor valori sau interese, mai ales a celor considerate de importanță cardinală⁴.

Un element esențial în validarea acestei abordări militarizate asupra securității o reprezintă noțiunile corelate de politică “de nivel înalt” (high-politics) și “de nivel coborât”

² Kenneth Waltz, *Teoria Politicii Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 177

³ Radu – Sebastian Ungureanu, “Conceptul de securitate”, în Andrei Miroiu, Radu – Sebastian Ungureanu (coord.), *Manual de Relații Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 180

⁴ *Ibidem*, p.181

(low-politics). Aceste concepte au efecte politice puternice întrucât se potrivesc ușor cu înțelegerea intuitivă a termenului “securitate” ca referindu-se la aspectele “vitale”, “imEDIATE” sau “periculoase” ale politicii⁵. Aspectele politico-militare care au dominat politica de securitate în perioada Războiului Rece erau considerate ca aparținând sferei de high-politics. În contrast, chestiunile economice, de mediu, sociale sau de politică internă au fost expediate în domeniul low-politics⁶. Consecința a fost stabilirea unei ierarhii explicite în agenda securității. Politica “de nivel coborât” ajungea rareori să fie discutată, exceptând cazul în care ea avea un impact direct și lipsit de ambiguitate asupra domeniilor diplomatice sau militare⁷. Același lucru remarcă și David Baldwin: “ în perioada Războiului Rece, studiile privind securitatea au fost realizate mai ales de cercetători preocupați de politicile militare ale statelor. Dacă forța militară era relevantă pentru o problemă, atunci problema era considerată ca fiind de securitate, iar dacă nu, atunci era considerată ca aparținând aspectelor secundare ale politicului”⁸. O definiție clasică deja în mediul academic ce a generat numeroase dezbateri este cea oferită de Stephen Walt care afirmă că “Studiile de Securitate pot fi definite drept studiul amenințării, folosirii și controlului forței militare”⁹. Afirmatia lui Walt surprinde foarte bine natura preocupărilor Studiilor de Securitate în perioada Războiului Rece și preferințele autorilor asociați curentului tradiționalist pentru o agendă de cercetare în care statul era principalul obiect de referință ce trebuia protejat mai ales de amenințările militare de origine exogenă, amenințări ce erau tratate ca fiind excepțional de periculoase, având prioritate absolută.

Sfârșitul Războiului Rece și extinderea agendei de securitate

Dacă pe parcursul Războiului Rece, agenda de securitate s-a dezvoltat în jurul unei axe conflictuale specifice marcate de rivalitatea nucleară a celor două superputeri, odată cu dispariția URSS-ului, apar o serie de provocări ce chestionează veridicitatea asumpțiilor tradiționale.

Deși au existat voci care au susținut încă din ultimul deceniu al Războiului Rece necesitatea extinderii agendei de securitate pentru a include și amenințări de natură non-militară (Richard Ullman, Barry Buzan, Jessica Tuchman Mathews etc), considerăm totuși că încheierea confruntării bipolare marchează punctul final al interpretărilor de tip realist/neorealist. Colapsul Uniunii Sovietice a provocat acute probleme de ordin teoretic atât realismului, cât și punctului de vedere politico-militar tradițional din prisma căruia era abordată securitatea¹⁰, demonstrând incapacitatea abordării tradiționale de a prezice dispariția colosului răsăritean. Implozia acestei superputeri nu s-a datorat deficitului de forță militară și nu a survenit în contextul unui atac militar din partea unui actor extern. Deși reprezenta a doua putere militară a lumii, securitatea URSS-ului a fost compromisă de slăbiciunile interne,

⁵ Tim Bird, Stuart Croft, “Școala de la Copenhaga și Securitatea Europeană”, în volumul *Studii de Securitate*, Editura Cavallioti, București, 2005, p. 10

⁶ Ann J. Tickner, “Re-visioning Security”, în Ken Booth, Steve Smith, *International Relations Theory Today*, Polity Press, Cambridge, 1995, p. 177.

⁷ Tim Bird, Stuart Croft, *op.cit.*,

⁸ David Baldwin, „The Concept of Security”, în *Review of International Studies*, 23, 1997, p. 9

⁹ Stephen Walt, „The Renaissance of Security Studies”, în *International Science Quarterly*, Volume 35, Issue 2, 1991, p. 212

¹⁰ Bogdan Ștefanachi, „Noul mediu de securitate – o abordare post-realistă. Școala de la Copenhaga”, în *Studii Europene și de Securitate*, Anul I, Nr. 1, 2007, p. 87

de natură socio-economică și instituțională, probleme din sfera low-politics. Pornind de la această constatare, cei care au dorit extinderea agendei securității în perioada care a urmat Războiului Rece au contestat concepția militarizată și centrată asupra statului din abordarea tradițională, susținând semnificația unor obiecte de referință altele decât statul (ex. indivizii sau comunitățile) și semnificația amenințărilor de altă natură decât militară. Securitatea trebuia să părăsească cadrul îngust al determinațiilor strict militare, amenințarea militară fiind surclasată de alte, numeroase tipuri de amenințări!

Mai mult decât atât, odată cu mutațiile suferite de mediul internațional post- Război Rece, este chestionată utilitatea delimitării agendei de securitate în probleme de tip high-respectiv low-politics. Ceea ce se reproșează este manieră dihotomică de a trata problemele ca fiind fie interne, fie internaționale. Acceptând această distincție, se consideră statele ca fiind niște entități închise aproape ermetic, o perspectivă evident eronată. Se observă frecvent cum anumite probleme având inițial rădăcini interne ajung să producă consecințe pe plan internațional (problema poluării aerului sau apelor, problema refugiaților sau terorismul). Acest tip de probleme trebuie considerate mai curând transnaționale, evidențiind permeabilitatea statelor în contextul globalizării, văzută ca deteritorializare a societăților, economiilor și politicilor, ascensiunea unor noi actori și rețele¹¹. În condițiile în care se acceptă validitatea tezei enunțate mai sus, devine clar caracterul limitat al utilității distincției dintre problemele de tip high-politics și cele de tip low-politics, acestea aflându-se într-o relație de interdependență. Atât timp cât evenimente precum un val masiv de imigranți, inundații puternice, cutremure devastatoare, accidente nucleare pot produce consecințe mai grave decât un atac militar în termeni economici, civili, ambientali, sociali, atunci suntem îndreptățiți să spunem că, în sistemul internațional contemporan, colapsul economic, dezastrele ecologice sau conflictele etnice reprezintă amenințări mult mai grave la adresa securității statelor decât războaiele externe, interstatale¹².

Dacă în epoca confruntărilor bipolare, securitatea (cu referire la securitatea națională) intra în sfera de competență a statului prin intermediul apărării militare, odată cu sfârșitul Războiului Rece asistăm la o creștere semnificativă a puterii și rolului unor actori transnaționali – organizații internaționale, ONG-uri, mari corporații, actori non-legitimi (grupări teroriste, instituții și mișcări religioase, miliții, mișcări de guerillă, carteluri de droguri). Noii actori pot fi văzuți ca veritabili challenger-i la adresa rolului tradițional al statului în calitatea sa de actor cheie în sistemul internațional, sursa celei mai mari concentrări de putere. În contextul transformării epocii polarizate într-un mediu globalizat, statul pierde monopolul asupra puterii, fiind supus unor presiuni venite de la un nivel superior, din partea organizațiilor regionale sau globale, de la un nivel inferior, din partea unor actori interni precum milițiile, mișcările de guerillă etc., și din lateral, de către o multitudine de organizații nonguvernamentale și corporații multinaționale.¹³ Pierderea poziției centrale este dublată de o diminuare a capacității statului de a asigura securitatea propriilor cetățeni, acesta devenind

¹¹ Brian White, Richard Little, Michael Smith, *Issues in World Politics*, Third Edition, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005, p. 10

¹² *Ibidem*, p. 11

¹³ Richard Haass, „The age of Nonpolarity. What will follow U.S. Dominance”, în *Foreign Affairs*, May/June, 2008, p. 2

frecvent, în mod paradoxal, principala sursă de amenințare la adresa indivizilor¹⁴. Caracterul difuz al puterii din noua arhitectură de securitate evidențiază, o dată în plus, incapacitatea statului de a acționa eficient în mod unilateral în vederea asigurării securității sale și protejării de amenințări. Procesul de globalizare ce a contribuit la volatilizarea granițelor naționale, distribuția puterii în sistem (ca un fenomen opus concentrării puterii) și dezvoltarea unor noi tipuri de amenințări, transnaționale au impus multilateralismul ca pe o condiție necesară.

Sfârșitul competiției bipolare modifică în mod fundamental natura amenințărilor și modul în care sunt acestea concepute. În timp ce riscul unei confruntări globale și a izbucnirii unor conflicte interstatale majore scade, transformarea dintr-un mediu polarizat într-un mediu globalizat evidențiază riscul major generat de o serie de noi amenințări. În această perioadă, apar presiuni pentru o extindere a agendei de securitate pentru includerea unor sectoare ce trebuie protejate precum cel politic, economic, cultural, ambiental și, de asemenea, apar presiuni pentru includerea în ecuația securității a amenințărilor provenite din interior, evidențiate de conflictele etnice și civile ce au explodat și a acțiunilor umanitare desfășurate de actorii internaționali.

Astfel, cele mai frecvente surse de îngrijorare care se regăsesc pe agendele de securitate ale actorilor internaționali (statali și non-statali) sunt:

- creșterea continuă a necesităților de *energie* și dependența din ce în ce mai accentuată de hidrocarburi, principalul motor al economiilor mondiale. Competiția pentru hidrocarburi, asigurarea accesului la conducte și terminale, stabilirea viitoarelor trasee ale rutelor energetice¹⁵ etc. reprezintă astăzi aspecte importante pe agenda de politică externă a statelor;
- *insuficiența resurselor alimentare* ce provoacă foametea și malnutriția în zone importante de pe glob. Ne putem aștepta ca în următoarele decenii, în contextul creșterii alarmante a populației, sistemul internațional să se confrunte cu o adevărată penurie alimentară capabilă să genereze sau să agraveze fenomene precum migrația masivă și conflictele¹⁶;
- *insuficiența resurselor de apă* ce afectează părți importante ale globului, de la Africa Sahariană, la Orientul Apropiat și Mijlociu sau Asia Centrală, competiția pentru aceste resurse luând frecvent forma unor conflicte violente¹⁷;
- *problemele dezvoltării umane*. În această categorie regăsim tendința de creștere galopantă a populației Terrei, manifestă în mod deosebit în state precum China, India, sau în regiuni vaste din Asia de Sud-Est, Orientul Apropiat și Mijlociu, determinând acutizarea presiunilor economice, sociale și politice. Acest fenomen prezintă și o formă opusă de manifestare, de reducere și îmbătrânire a populației ce se manifestă mai ales în statele bogate din Occident. În condițiile în care procesul de creștere a populației este însoțit de reducerea resurselor vitale, scăderea nivelului de trai, sărăcie

¹⁴ Această temă de cercetare se află la baza unei abordări alternative a securității cunoscută sub numele de Securitatea Umană. A se vedea, de ex. Tadjbakhsh, Shahrbanou, Chenoy, Anuradha, *Human Security. Concepts and implications*, Routledge, Abingdon, 2007.

¹⁵ Nicolae Dolghin, *Geopolitica. Dependențele de resursele energetice*, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2004, p. 6

¹⁶ Stan Petrescu, *Amenințări primare*, Editura Militară, București, 2008, p. 423

¹⁷ Emil Hedeșiu, Constantin Stoica, Gheorghe Toma, *Securitatea Internațională sub impactul globalizării. Realități, provocări, schimbări*, Editura ANI, București, 2007, p. 7

extremă uneori, degradarea sistemului de sănătate, degradarea educației, manifestarea dezastruoasă a unor fenomene asociate degradării mediului devine limpede caracterul complex al acestor amenințări și riscul pe care îl presupune acutizarea manifestării acestuia pentru securitatea internațională;

- problemă relativ nouă pe agenda de securitate, preocuparea pentru consecințele dezastruoase, presupunând efecte pe termen lung ale procesului de *degradare a mediului* reprezintă astăzi un aspect de maxim interes atât pentru liderii politici, cât mai ales pentru diverse organizații inter sau nonguvernamentale și pentru opinia publică. Acest subiect câștigă din ce în ce mai mult teren, fiind considerat acum o problemă orizontală ce are capacitatea de a afecta în mod negativ toate sectoarele vieții, creând un dezechilibru grav între funcționarea ecosistemului mondial și supraviețuirea rasei umane. Consecințele fenomenului de încălzire globală, crearea efectului de seră, subțierea stratului de ozon, ploile acide, cu repercursiuni precum distrugerea vegetației, secetă, incendii devastatoare, inundații ce răpesc mii de vieți într-un timp record, determină creșterea interesului pentru prevenirea și soluționarea acestor probleme, observându-se tendința statelor de acțiune multilaterală, de dezvoltare a cadrului normativ la nivel internațional în conformitate cu deciziile organizațiilor internaționale și de căutare a unor soluții pentru obligarea actorilor ce nu doresc să se supună reglementărilor internaționale și să acționeze în vederea promovării principiului dezvoltării durabile¹⁸;
- persistența și chiar accentuarea *discrepanțelor economice dintre Nordul bogat și Sudul sărac*, fenomen ce afectează stabilitatea socială din regiuni extinse, crescând numărul perdanților economici și accentuând sentimentele de frustrare ce favorizează declanșarea unor noi conflicte;
- o altă problemă la care vom face referire este prezența *statelor slabe* în sistemul internațional, slăbiciunea lor datorându-se, așa cum spunea Buzan, gradului scăzut de coeziune socio-politică¹⁹. Puternica fragmentare politică, precum și discrepanțele majore de natură socială și economică face ca statele slabe să fie extrem de vulnerabile atât la descompunerea internă, cât și la penetrarea intereselor politice externe, iar în cazul în care ele nu au nicio forță militară capabilă să facă față unor amenințări de natură armată, aceste state riscă să fie cucerite de forțe externe ce profită de vulnerabilitatea extremă. Atunci când un stat slab este și o putere redusă, vulnerabilitatea sa este aproape nelimitată, iar prezența unor resurse atractive pentru alții face ca presiunea externă asupra acestor vulnerabilități să fie o posibilitate constantă²⁰. Mai mult decât atât, statele pe care Buzan le numește slabe din perspectiva coeziunii interne socio-politice ajung să reprezinte o amenințare deosebită și pentru alți actori precum statele vecine sau chiar pentru marile puteri din sistem (ca să nu mai vorbim despre amenințarea pe care o reprezintă pentru cetățenii proprii),

¹⁸ Acest principiu este introdus de Comisia Brundtland în anul 1987 în Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future disponibil pe <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

¹⁹ Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama, O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după războiul rece*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 106

²⁰ *Ibidem*, p. 121

prin exportul de instabilitate internă²¹ și, o problemă ce a obținut vizibilitate deosebită în epoca post post-Război Rece determinând sporirea interesului Occidentului pentru situația acestor state, prin acțiunile de susținere sau tolerare a prezenței unor actori nelegitimi precum grupările teroriste ce găsesc pe teritoriul statelor slabe, în condițiile unei instabilități generale, limitării puterii și autorităților guvernamentale, un mediu propice desfășurării unor acțiuni precum antrenarea viitorilor combatanți, pregătirea unor acțiuni teroriste, găzduirea teroriștilor căutați de Vest pentru faptele lor etc.;

- *terorismul internațional;*
- *dezvoltarea naționalismului, xenofobiei, extremismului violent, în special sub lozincile radicalismului religios;*
- *existența conflictelor locale și interne, interetnice și interreligioase cu potențial de răspândire major;*
- *proliferarea armelor balistice, proliferarea armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă (incluzând arme biologice, chimice, radiologice);*
- *traficul ilicit de arme, droguri, persoane;*
- *criminalitatea organizată;*
- *dezvoltarea și răspândirea pandemiilor;*
- *atacurile cibernetice ce devin mai frecvente, mai organizate și devastatoare din perspectiva costurilor implicate afectând structurile administrative, sectorul economic și de afaceri, transporturile și rețelele de servicii;*
- *prezența statelor eșuate - proasta guvernare (corupția, abuzul de putere, instituțiile slabe și lipsa responsabilității) și conflictul civil slăbesc statele din interior, în anumite cazuri, conducând aproape la colapsul instituțiilor statului (Somalia, Liberia și Afganistanul sub talibani sunt cele mai cunoscute exemple), eșecul statal reprezentând un fenomen alarmant, care subminează guvernarea globală și contribuie la instabilitatea regională.*

Așa cum se poate remarca, factorii de insecuritate ai începutului de secol XXI reprezintă rezultatul unui ansamblu variat și complex de efecte politice, economice, sociale, militare, ecologice determinate și/sau accentuate de fenomenul globalizării. Raportul *Națiunilor Unite* din 2004 intitulat „O lume mai sigură: Responsabilitatea noastră comună”²² afirmă, referindu-se la realitățile noului mediu de securitate că există o serie de amenințări care vizează atât statele puternice, cât și pe cele mai slabe și cum niciun stat nu este capabil să înfrunte singur aceste amenințări, oricât de puternic ar fi el, soluția pentru contracararea lor constă în cooperarea internațională, vazută ca o alternativă la unilateralism, securitatea mondială și cea regională prezentându-se sub forma unor interdependențe de securitate.

²¹O analiză excelentă a provocării reprezentate de prezența statelor eșuate și slabe în sistemul internațional este cea pe care o regăsim în Francis Fukuyama, *Construcția statelor. Guvernarea și ordinea mondială în secolul XXI*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2004

²² Report of the Secretary General's High Level Panel on Threats, Challenges and Change, A more secure world: Our shared responsibility, United Nations, 2004, pag. 23 disponibil pe <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf>, accesat la data de 29.10. 2014

Concluzii

Războiul Rece a privilegiat abordarea realistă a problematicii securității. Conform acestei abordări, statele, reprezentând referenții securității, urmăreau să-și asigure păstrarea valorilor cardinale, prioritară fiind supraviețuirea. Caracterul limitat și îngust al acestei abordări tradiționale, statocentrice și militarizate devine limpede odată cu implozia URSS și încheierea Războiului Rece. Colapsul acestei superputeri determinat de alte probleme decât cele de natură militară, provenite din exterior, a chestionat utilitatea abordării tradiționale pentru ca evoluțiile ulterioare într-un mediu nou, marcat de transformări profunde să evidențieze necesitatea reconceptualizării și extinderii agendei de securitate.

Agenda de securitate nu trebuie și nu mai poate fi limitată la folosirea amenințării cu forța (militară). Deși riscurile pe care le presupune războiul sunt majore, iar efectele sale sunt distrugătoare având potențialul de a se răspândi afectând și securitatea altor actori, există totuși, în sistemul internațional contemporan nenumărate alte surse de insecuritate reprezentând preocupări importante pentru decidenții politici, determinând îngrijorare și solicitând acțiuni concrete în vederea gestionării eficiente.

BIBLIOGRAFIE:

- Baldwin, David, "The Concept of Security", în *Review of International Studies*, 23, 1997
- Bird, Tim, Croft, Stuart, "Școala de la Copenhaga și Securitatea Europeană", în volumul *Studii de Securitate*, Editura Cavallioti, București, 2005
- Buzan, Barry, *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după războiul rece*, Editura Cartier, Chișinău, 2000
- Dolghin, Nicolae, *Geopolitica. Dependențele de resursele energetice*, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2004
- Fukuyama, Francis, *Construcția statelor. Guvernarea și ordinea mondială în secolul XXI*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2004
- Haass, Richard, „The age of Nonpolarity. What will follow U.S. Dominance”, în *Foreign Affairs*, May/June, 2008
- Hedeșiu, Emil, Stoica, Constantin, Toma, Gheorghe, *Securitatea Internațională sub impactul globalizării. Realități, provocări, schimbări*, Editura ANI, București, 2007
- Kofi Annan „Courage to fulfill our responsibilities” în *The Economist*, 02 december, 2004, disponibil online pe <http://www.un.org/News/ossg/sg/stories/articleFull.asp?TID=7&Type=Article>
- Petrescu, Stan, *Amenințări primare*, Editura Militară, București, 2008
- Report of the Secretary General's High Level Panel on Threats, Challenges and Change, A more secure world: Our shared responsibility, United Nations, 2004, p. 23 disponibil pe <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf>
- Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future disponibil pe <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>
- Ștefanachi, Bogdan, „Noul mediu de securitate – o abordare post-realistă. Școala de la Copenhaga”, în *Studii Europene și de Securitate*, Anul I, Nr. 1, 2007

Tadjbakhsh, Shahrbanou, Chenoy, Anuradha, *Human Security. Concepts and implications*, Routledge, Abingdon, 2007

Tickner, Ann, “Re-visioning Security”, în Booth, Ken, Smith, Steve, *International Relations Theory Today*, Polity Press, Cambridge, 1995

Ungureanu, Radu-Sebastian, “Conceptul de securitate”, în Miroiu, Andrei, Ungureanu, Radu-Sebastian (coord.), *Manual de Relații Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006

Walt, Stephen, „The Renaissance of Security Studies:”, în *International Science Quarterly*, Volume 35, Issue 2, 1991

Waltz, Kenneth, *Teoria politicii internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006

White, Brian, Little, Richard, Smith, Michael, *Issues in World Politics*, Third Edition, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005

Această lucrare a fost realizată în cadrul Proiectului POSDRU 159/1.5/133675 “Inovare și dezvoltare în structura și reprezentarea cunoașterii prin burse doctorale și postdoctorale (IDSRC – doc postdoc)”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013